

РОЛЯТА НА ФРАЗЕОЛОГИЗМИТЕ В ДИДАКТИКАТА И В ОБУЧЕНИЕТО ПО СЪВРЕМЕНЕН ГРЪЦКИ ЕЗИК ЗА БЪЛГАРИ

Калин Василев
(Нов български университет)

Според Андреев (2001: 40) дидактиката изследва закономерностите на процеса на обучението като факт, както и теоретичните основи на съдържанието на обучението. Стефанова ни дава следната дефиниция за понятията дидактика и чуждоезиково обучение (по-нататък ЧЕО):

В специализираната литература често се използват термините *дидактика* и *методика на ЧЕО*. Те се разглеждат като неделимо единство, чиято обща задача е проучването, планирането и ефективното изграждане на ЧЕО. Според това схващане дидактиката се занимава с учебното съдържание (какво да се преподава), а методиката със способите и похватите на обучение (как да се преподава). (Павлина Стефанова, 2007: 9).¹

Целта на настоящата статия е да направи опит за изясняване на ролята на фразеологизмите в обучението по съвременен гръцки език за българи. Разгледани са български и гръцки автори, занимаващи се с дидактика и ЧЕО. Използвани са примери от публикациите на същите автори и е направен опит да се изрази собствено мнение.

Изучаването на един език обхваща не само правилата за системата, които позволяват продуцирането на безкрайни свободни изречения, но и стереотипните изрази в езика (Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Ευθυμίου 2006: 89). В същото изследване (2006: 100) авторките твърдят, че стереотипните изрази представляват един богат езиков материал, който пълноценно може да бъде използван в обучението по даден език като чужд. Анастасиади-Симеониди и Ефтимииу изтъкват също, че според Симеонидис (1999: 214)² един евентуален списък от стереотипни изрази в съвременния гръцки език и преводните им еквиваленти в много други езици:

- първо, би помогнал в обучението по чужд език;
- второ, би могъл да се използва в културно-исторически аспект;

¹ Тук Стефанова се позовава на Нойнер Герхард, Ханс Хунфелд (1996): *Методи на обучението по немски език като чужд*. София: УИ „Св. Климент Охридски“.

² Препратка към Symeonidis, C. (1999): “Kultursemantik der europäischen Sprachen auf der Grundlage des Griechischen”. В: *EuroLinguistik-Ein Schritt in die Zukunft*. Wiesbaden: Harrassowitz, 207-215.

- и, трето, би послужил като основа за съставяне на речник на стереотипните изрази с общи преводни еквиваленти в една група езици.

Те застъпват твърдението, че е необходимо фразеологичните словосъчетания да бъдат обект на преподаване на съвременен гръцки език като втори или чужд поради следните причини:

- Първо, представляват една особена категория от лексикални единици с висока честотност на употреба както в ежедневно общуване, така и нерядко в научната и техническата терминология, напр.:

- *Ασ`τα να πάνε.* (разг.) – Г.Б.:³ при изразяване на изненада или недоволство с цел да се избегне конкретна тема (обикновено в устната реч). Бълг.: *Прати ги по дяволите* (букв. *Остави ги да отидат.*)

- *Αξίζει να σημειωθεί ότι* (науч.) – *Заслужава да се отбележи, че...*

- *Βάζω μπρος τη μηχανή* (техн.) – Г.Б.: (за машини) - *Пускам в ход* (букв. *Слагам напред*) *машината.*

Според гореспоменатите авторки отгук следва, че изучаването на стереотипните изрази от чужденци допринася за тяхното интегриране в чуждоезиковата общност и тяхното адаптиране към чуждоезиковата среда, т.е. към общността, говореща съответния чужд език.

- Второ, тъй като фразеологичните единици са един характерен начин на назоваване, е възможно да се окажат единственото лексикално средство, с което се позоваваме на някакво състояние и имат голямо информативно съдържание, напр.:

- *Είναι ΟΦΑ* (= *όπου φυσάει ο άνεμος*) – Г.Б.: за човек, който няма постоянно мнение и се приспособява към всички условия, които го удовлетворяват. Бълг. *Той е накъдето го духне вятърът.*

- *Κύλησε ο τέντζερης και βρήκε το καπάκι του.* – *Търкулнала се тенджерата, та (че) си намерила похлупака.*⁴

- Трето, за правилното им кодиране и декодиране като цяло е необходимо в процеса на преподаването им да бъдат включени ограниченията, които те предполагат, както и техните характеристики.

³ Г.Б.= тълкувание в речника на Георгиос Бабиниотис, преведено от мен (К.В.).

⁴ Българската дефиниция е взета от фразеологичния речник на българския език на Кети Ничева и др. (вж. библиография).

- Четвърто, за правилната им употреба, която показва степента на владеене на изучавания чужд език, се изисква да бъдат подадени в обучението прагматологични характеристики на употребата на въпросните фрази (конотации и нива на речта), напр.:

- *Γνώθι σαυτόν* (книж.) – *Познай себе си.*

- *Ούτε γάτα ούτε ζημιά.* – Г.Б.: всичко е наред и няма повод за притеснение. Бълг. *няма следа (от случилото се), всичко е наред*⁵ (букв. *нито котка, нито вреда*)

- *Σου`στριψε;* (близост) – Г.Б.: губя ума и дума, полудявам. Бълг. *Сачмата ли ти търчи?* (Букв. *Врътна ли ти?*)

- *Та τίναζε.* Г.Б.: (с презрение или хулейки) умирам – *Хвърли тона.* (букв. *хвърли ги*)

- И пето, фразеологизмите са съставна част на всички развити езици и са пряко свързани не само с културата на съответния народ, но и с културата на други народи, в чиито езици съществуват техни преводни еквиваленти, например поради монотеистичната религия на народа-носител на съответния език:

- *Ο Θεός είναι μεγάλος.* – *Allah akbar.* (тур.)⁶ – *Бог е велик.*

Особено внимание на преподаването на фразеологизмите в съвременния гръцки език като чужд отделя и Мицис (1998: 193), които самият той в своя труд определя като “идиоматични изрази”. Мицис застъпва тезата, че гръцкият език е до голяма степен идиоматичен, като изключим писмената реч и случаите на формално изразяване. В него идиоматичните изрази, т.е. някои особени употреби на думите) представляват една допълнителна трудност за учениците, с която сме задължени да се сблъскваме непрекъснато (Μήτσης 1998: 193). Например, в ежедневната реч употребяваме, и то твърде често, изрази като:

- *τα`κανε θάλασσα* – Г.Б.: провалям се с гръм и трясък, обикновено поради несръчност. Бълг. *оплеска работата, (букв. направи ги море)*

- *μου`κανε νερά* – Г.Б.: показвам нестабилно поведение спрямо някого, не му изпълнявам желанията или съветите. Бълг. *подливам водата на някого (букв. “направи ми вода”)*

- *τα κοπάνισε* – *смя ги, преби ги от бой (букв. изчука ги)*

⁵ Българският превод на повечето фразеологизми е мой (К.В.)

⁶ Турският превод е на Анастасиади-Симеониди и Ефтимии.

- **τα φόρτωσε στον κόκορα** – Г.Б.: отказвам се да полагам повече усилия. Бълг. *махна с ръка (букв. натовари ги на петела)*
- **τα βγάζει πέρα** – Г.Б.: успявам, решавам си проблемите. Бълг. *справя се, връзва двата края (букв. вади ги навън)*
- **τον πήρε η κάτω βόλτα** - Г.Б.: започвам да отивам на по-зле. Бълг. *тръгна надолу, нещата при него/нея отиват на зле (букв. взе го разходката по нанадолнището)*
- **φτηνά τη γλίτωσε** – Г.Б.: избегнах или се измъкнах от неприятна ситуация, без да ми се случи нещо лошо или да понеса съществена щета. Бълг. *евтино се отърва (от ситуацията) (букв. евтино я отърва)*
- **την πάτησε (τη γάτα, την πεπονόφλουδα)** - Г.Б.: попадам в капан. Бълг. *стъпи на динена кора (букв. настъпи я (котката, банановата обелка)).*
- **του την έδωσε** – Г.Б.: нещо/някой ме изнервя. Бълг. *раздразни го, извади го извън равновесие (букв. даде му я).*
- **πόσο τον κάνεις; Τριαντάρης μες`στο νερό** – Г.Б. сигурно, поне, най-малко. Бълг. *Колко (години) му даваш? Пряко сили тридесет (букв. На тридесет вътре във водата).*
- **έτσι τη βρίσκει** – Г.Б.: харесва ми много. Бълг. *така му харесва много (букв. така я намира)*
- **του`βγαλε το λάδι** – Г.Б.: подлагам някого на мъчение. Бълг. *измъчи го, извади му душата (букв. извади му олиото)*
- **έκανε φτερά** – Г.Б.: изгубвам се, изчезвам (вер. при кражба). Бълг. *отлетя, изпари се. (букв. направи крила)*
- **πήρε πολύ αέρα** – Г.Б.: печеля голяма близост и удобство, в резултат на което минавам допустимите граници. Бълг. *доби голяма лекота в нещата (букв. взе много въздух)*
- **ρίχνει καρεκλοπόδαρα** – Г.Б.: вали проливен дъжд. Бълг. *вали като из ведро (букв. хвърля крака на столове)*
- **έφαγε της χρονιάς του** – Г.Б.: бивам бит жестоко, ям голям пердах. Бълг. *гризна дръвцето, пребиха го от бой (букв. изяде (дървото) на годината си)*
- **μπήκε μέσα (με τα τσαρούχια)** – Г.Б.: удобно, без да се затруднява особено. Бълг. *влезе вътре с лекота (букв. с цървулите)*
- **έπεσε έξω** – Г.Б.: греша в преценките си и в действията си. Бълг. *не сполучи, сбърка (букв. падна навън)*

- *έφαγε το κεφάλι του* – Г.Б.: вземам решения, които са пагубни за мен. Бълг. *изяде си главата*

- *μου την έφερε*- Г.Б.: шегувам се, измамвам някого. Бълг. *изигра ме, изтързаля ме* (букв. *донесе ми я*).

Тук Мицис стига до извода, че макар и въпросът за системното преподаване на идиоматичните изрази да е много сложен, тъй като изисква наличието на конкретни обстоятелства и подходящи реалии, той може да бъде решен по два начина:

(1) Чрез разработването на един тематичен цикъл е възможно да бъдат преподадени и съответните идиоми. Например в тематичния цикъл “професии – работа” по време на преподаване на гръцки език би могла да се спомене употребата на съответни изрази като:

- *τα βγάζω πέρα* – вж. по-горе.

- *δουλειές του подарιού* – Г.Б.: рядка работа, която носи голяма печалба. Бълг. *работа на парче, временна работа* (букв. *работа на крака*)

- *βγάζω το ψωμί μου* – Г.Б.: осигурявам си необходимите средства, за да живея. Бълг. *изкарвам си хляба* (букв. *вадя си хляба*).

- *το παλεύω* – *боря се със ситуацията* (букв. *боря се за него*)

- *πιάνω δουλειά* – *хващам се на работа* (букв. *хващам работа*)

- *τα φέρνω βόλτα* – Г.Б.: успявам да постигна необходимото, за да живея. Бълг. *справям се, свързвам двата края* (букв. *нося ги разходка*)

- *πήρε φύσημα* – Г.Б.: гонят ме. Бълг. *изгониха го* (букв. *взе духане*)

- *έπιασε την καλή* – Г.Б.: имам голям успех, спечелвам (изведнъж) много пари. Бълг. *спечели много, постигна много* (букв. *хвана добрата*)

- *έπεσε στη δουλειά με τα μούτρα* – Г.Б.: отдавам се изцяло на нещо. Бълг. *отдаде се изцяло на работата* (букв. *падна в работата с лицето*)

- *βαράει μύγες* – Г.Б.: не се занимавам с нищо сериозно, свободен съм, мързелувам. Бълг. *лапа мухи(те)*⁷ (букв. *удря мухи*)

(2) Идиоматичните изрази в съвременния гръцки език се базират на една сравнително малка група глаголи, които се характеризират с голяма честотност в ежедневноната реч, като например: «δίνω» (давам), «βάζω» (слагам), «βγάζω» (вадя, изваждам), «σηκώνω» (вдигам), «παίρνω» (взимам), «κάνω» (правя, върша),

⁷ Речник на Кети Ничева и др. (вж. библиография).

«πιάνω» (хващам), «τρώω» (ям) и др. Когато при преподаването на лексика срещаме някой от тези глаголи, е добре в същото време да се подадат и съответните идиоматични изрази, които обаче трябва предварително да сме записали и групирани съответно (Μήτσης 1998: 194). Например:

- Изрази с глагола «δίνω» (давам):

- του *δωσε* και *κατάλαβε* – Г.Б.: бия безмилостно. Българ. *даде* му да се разбере (букв. *даде* му и разбра)

- του την *έδωσε* – вж. по-горе

- του *δωσε* τα *παπούτσια* στο *χέρι* – Г.Б.: гоня го по най-унизителния начин, отпращам го. Българ. *изгони* го, *посочи* му *вратата* (букв. *даде* му *обувките* в *ръцете*)

- τα *δωσε* *όλα* – *даде* всичко от себе си, (букв. *даде* ги *всичките*)

- (το *γλέντι*) *έδωσε* και *πήρε* – Г.Б.: за нещо, което придобива голяма популярност. Българ. (*Банкетът*) *се* *прочу* *надлъж* и *нашир* (букв. *даде* и *взе*).

- *έχουμε* *πολλά* *πάρε-δώσε* – Г.Б.: имам връзки и др. с някого. Българ. *има*ме *много* *вземане-даване* (букв. *има*ме *много* *вземи-дай*)

- Изрази с глагола «σηκώνω» (вдигам):

- *σήκωσε* *κεφάλι* – Г.Б.: надигам се, въставам, проявявам неподчинение (букв. *вдигна* глава)

- *σήκωσε* *κύμα* (*αέρα* *κ.ά.*) – *предизвика* (букв. *вдигна*) *вълна* от...

- *σήκωσε* *μπαϊράκι* – Г.Б.: надигам се, търся си правата, въставам срещу някого. Българ. *развя* *байрака*, *въстана* (букв. *вдигна* *байрак*)

- *σήκωσε* *χέρι* – Г.Б.: удрям някого, влизам в саморазправа с някого. Българ. *вдигна* *ръка* (на нкг.)

- του *σήκωσαν* το *μαγαζί* (το *σπίτι* *κ.ά.*) – *открадна*ха му (букв. *вдигна*ха му) *магазина* (*къщата* и *т.н.*)

- *δεν* τα *σηκώνει* *αυτά* – *не* *стават* *тия* *работи* (букв. *не* ги *вдига* *тези*)

- *δεν* του *σηκώνει* το *κλίμα* – Г.Б.: *не* *ми* *е* *приятна* *или* *не* *е* *здравословна* *за* *мен* *атмосферата* *на* *дадено* *място*. Българ. *не* *му* *понася* *климатът* (букв. *не* *му* *вдига* *климатът*).

Дотук можем да направим изводите, че от дидактическо гледище обучението по фразеология е нужно поради редица причини. Първо се потвърждава, че в съвременния гръцки език те се характеризират с висока честотност на употреба в както ежедневната реч, така и в други сфери – напр. техническата и научната.

Изучаването на фразеологичния материал на съвременния гръцки език би могло да помогне на обучаваните да се адаптират по-бързо към гръцкоговорящата среда, т.е. към общността, за която съвременният гръцки е роден език. Съгласни сме с твърдението, че фразеологичните изрази е необходимо да бъдат подадени в обучението по чужд език поради това, че те се намират в пряка връзка с културата и историята не само на народа, говорещ съответния чужд език, но и също така с културата и историята на други народи, в чиито езици съществуват преводни еквиваленти с възможност за свободен превод от единия език на другия. Освен това за да бъдат разбрани от обучаваните, е необходимо фразеологизмите по време на обучението да бъдат подредени в тематичен цикъл, напр. работа, професия, човешкото тяло и т.н, както и да се преподаде даденият фразеологизъм когато по време на учебния процес българският обучаван срещне някой от компонентите му, напр. при четене или слушане на текст обучаваният ако срещне глагола «δίνω» (давам), да му бъдат преподадени и фразеологични словосъчетания, съдържащи този глагол, напр. *δίνω σε κάποιον να καταλάβει* (давам на някого да разбере), *δίνω και παίρνω* (давам и вземам, т.е. аз коля, аз беся, имам пълната власт).

ИЗПОЛЗВАНА ЛИТЕРАТУРА:

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη Άννα, Ευθυμίου Αγγελική** (2006): *Οι στερεότυπες εκφράσεις και η διδακτική της Νέας Ελληνικής ως δεύτερης γλώσσας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Андреев Марин** (2001): *Процесът на обучението. Дидактика (второ издание)*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски“.
- Μήτσης Ναπολέων** (1998): *Στοιχειώδεις αρχές και μέθοδοι της εφαρμοσμένης γλωσσολογίας. Εισαγωγή στη Διδασκαλία της Ελληνικής ως Δεύτερης (ή Ξένης) Γλώσσας*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Стефанова Павлина** (2007): *Чуждоезиковото обучение. Учене, преподаване, оценяване*. София: Издателство „Сиела“.

ΡΕΧΝΙЦИ:

- Μπαμπινιώτης Γεώργιος** (2006): *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας. Ερμηνευτικό, Ορθολογικό, Ετυμολογικό, Συνωνύμων-Αντιθέτων, Κυρίων ονομάτων,*

Επιστημονικών όρων, Ακρωνυμίων (με σχόλια για τη σωστή χρήση των λέξεων)
(Β` έκδοση, Γ` ανατύπωση εμπλουτισμένη). Αθήνα: Κέντρο λεξικολογίας.

Ничева Кети, Спасова-Μιχαΐλoва Сийка, Чoлакова Κρiсталина (1974):
Φразεολογичен речник на бълγарския език (том 1: Α-Η). Σοφία: Ιздателство
на БАН.

Ничева Кети, Спасова-Μιχαΐλoва Сийка, Чoлакова Κρiсталина (1975):
Φразεολογичен речник на бълγарския език (том 2: Ο-Я). Σοφία: Ιздателство
на БАН.